

De Composiet

HERFST

SEPT. OKT. NOV. '16

In dit nummer o.a:

IJsselmeer blz. 5

Door de Kruisberg
blz. 7

Wandelpad De Pol
blz. 8

Kidsfabriek blz. 9

Natuurwerkdag
blz. 11

Honingklaver
blz. 12

een korstzwam, gezien in Kruisbergse bos tijdens een IVN excursie. zie blz. 7

beleef de natuur!

Instituut voor natuureducatie
en duurzaamheid.

vereniging
voor veldbiologie

De Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging
voor natuurstudie,
natuurbescherming en
natuurbeleving.

COLOFONS

KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor natuurstudie, natuurbeleving en natuurbescherming. De afd. Regio Doetinchem, opgericht op 11 oktober 1902, heeft als werkgebied de westelijke Achterhoek en de Liemers.

Bestuur

Voorzitter: Hanneke Evers

Karrewiel 24, 6942 LK Didam

0316 242937

voorzitter@doetinchem.knnv.nl

Secretaris: Menno Venema

't Stegeslag 112, 6903 XX Zevenaar

0316 343390

secretaris@doetinchem.knnv.nl

Penningmeester/ledenadministrateur:

Bert Post

Keppelseweg 39, 7001 CE Doetinchem

0314 335432

penningmeester@doetinchem.knnv.nl

PR: Ben Vollmuller

adres: zie colofon Redactie

Lezingen: Otto van Nispen

Valkenbos 7, 6997AS Hoog-Keppel

0314 380276

ovannispn@kpnmail.nl

Websitebeheerder: Gerrit Jan van Ochten

givanochten@planet.nl

www.knnv.nl/doetinchem

Werkgroepen

Vogelwerkgroep (VWG):

Bert Post, adres: zie bij penningmeester

Plantennetwerk

Bijeenkomsten dinsdags, 13.30 uur

in De Groene Knoop, park Overstegen

Contactpersoon: Han Hensing,

0314 327104

De Zumpe beheergroep:

Esther Korndewal - van Alst

06 30986621

bosfee1@gmail.com

Natuurvriendelijk tuinieren:

Ben Vollmuller

adres: zie colofon Redactie

Contributie/donatie KNNV

Contributie leden € 25,50 per jaar

huisgenootleden € 13,- per jaar

jeugdleden € 15,50 per jaar

donateurs € 13,- (minimum)

IBAN: NL33ABNA0470431342

Redactie

IVN

Gerrie Til, 0314 625536

Janrein van Oostrum,

composiet@ivn-doi.nl

Ph.P. Cappetilaan 8

7071 CS, Uift. 0315 346688

KNNV

Kitty Peeters

Ben Vollmuller (eindredactie)

Bonifaciusstraat 95,

7009 MS Doetinchem, tel. 0314 391195

ben.vollmuller@wxs.nl

Volgende uitgave: WINTER

dec. '16, jan. febr. 2017

Verschijningsdatum: eind nov. '16

Kopij: Uiterlijk inleveren op ma.15 nov.

Disclaimer:

* De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen.

* Plaatsing houdt niet automatisch in dat KNNV en/of IVN het met de inhoud eens zijn.

IVN

IVN Afdeling De Oude IJsselstreek

Bestuur

Voorzitter: Herman Obbink

Vincent van Goghstraat 16, 7021 ED Zelhem

(06) 23359291 voorzitter@ivn-doi.nl

Secretaris: Gertrud Mulders

Vreeltstraat 16, 7011JA Gaanderen

(0315) 32 32 13 secretaris@ivn-doi.nl

Penningmeester: Rita Hofstede

Rozenstraat 12, 6921 CH Duiven

(0316) 26 15 14 penningmeester@ivn-doi.nl

Lid: Rob van den Dikkenberg,

Schaapskooiweg 19, 7041 CK 's Heerenberg

(06) 34091373

Lid: John Westerdiep

Thomas á Kempisstraat 26,

7009 KT Doetinchem (0314) 33 48 87

Coördinatoren werkgroepen

Rondom Strang & Iessel (en Red.):

Janrein van Oostrum 0315 - 34 66 88

Graafschap:

Wim van den Brink 0575 - 44 11 07

Liemers:

Roel Brocx 06 - 53651958

Montferland:

Rob van den Dikkenberg 06 - 34091373

Cursussen:

Jannie Klein Lebbink 0314 - 63 17 79

Audiovisuele presentaties:

Bernard Berendsen a.i. 0543 - 51 27 31

Landschapsbeheer:

Gerrit Rougoor 0315 - 65 10 30

Vogelwerkgroep:

Marjon van Drongelen 0575 - 45 20 10

Zoogdierwerkgroep:

Jeltje Berendsen 06 - 23 05 91 69

Stichting Milieuwerkgroep:

Carla Oosterhoff 0314 - 32 34 33

Werkgroep PR en Comm.:

Jeltje Berendsen a.i. 06 - 23 05 91 69

Natuur Actief:

Marleen Hofman 0049 - 2874 - 90 17 05

Webmaster:

Evelien Pleiter webmaster@ivn-doi.nl

Contributie/donatie IVN

Contributie leden € 21,- per jaar;

contr. huisgenootleden € 9,50 per jaar;

donateurs € 20,- per jaar.

IBAN: NL24 RABO 0148 5436 77

t.n.v. IVN Oude IJsselstreek

Ledenadministratie IVN

Gertrud Mulders

ledenadministratie@ivn-doi.nl

Adreswijzigingen tijdig doorgeven!

Beëindigen lidmaatschap/donatie:

uiterlijk 31 dec. doorgeven

KNNV / IVN SPONSEREN ?

Informeer bij de penningmeester

Voorwoord

Ik hoop dat u de zomer, ondanks het hoge vochtigheidsgehalte in ons land, goed bent doorgekomen. De herfst staat weer voor de deur en dat is het moment om de activiteiten van onze verenigingen weer op te pakken.

Communicatie blijft een belangrijk onderwerp. Bij de KNNV Doetinchem actualiseert Gerrit Jan van Ochten daarvoor de website. Ook bij IVN de Oude IJsselstreek wordt gewerkt aan een vernieuwde website. Leden van de werkgroep PR en Communicatie zijn achter de schermen druk bezig met het vullen van de nieuwe website, volgens het landelijke IVN-format. Voor de nieuwe website zijn er nieuwe foto's nodig in de hoogst mogelijke resolutie (minimaal 1280x700 pixels), die de essentie van onze afdeling (d.w.z. van een werkgroep of een bepaald gebied) weergeven. Als jullie zulke foto's hebben dan vragen we jullie die per mail te sturen naar: pr@ivn-doi.nl.

In de komende periode staan enkele externe activiteiten op het programma waarnaar ik jullie graag verwijs. De jeugd heeft de toekomst. In dat kader zal op zaterdag **10 september a.s.** door de regiowerkgroep Graafschap samen met scouting Roothaan een waterspektakel worden georganiseerd aan de Oude IJssel, nabij het centrum in Doetinchem. Een andere activiteit waar je meer over leest is de excursie van de zoogdierenwerkgroep op **13 mei 2017** voor onze leden van IVN en KNNV. Een leuk initiatief. Het is een excursie op het IJsselmeer met een tweemaster naar het vogelbroedgebied De Kreupel. De datum ligt nog wat verder weg, maar de inschrijving daarvoor speelt al op korte termijn.

De Gidsenopleiding van IVN is begin dit jaar gestart en als alles gaat zoals we hopen dan komt er medio 2018 een nieuwe lichting gediplomeerde gidsen in ons gebied 'op de markt' die een goede aanvulling is op ons huidige gidsenbestand. Het is een zeer enthousiaste, hechte groep van rond de 30 cursisten. Niet onvermeld mag blijven dat de wandelingen goed worden bezocht, met name in Montferland.

Iets verder kijkend naar de nieuwjaarsbijeenkomst van IVN in januari, vind je nu al vast de oproep aan de hele familie om de boekenkast te screenen op overvloedige boeken die op zoek zijn naar een nieuwe eigenaar.

In de laatste Algemene Ledenvergadering van IVN is John Westerdiep als bestuurslid benoemd. John richt zich het eerste half jaar met name op de inventarisatie van de groenorganisaties binnen ons gebied. Er hebben gesprekken plaats gevonden om te kijken hoe deze organisaties over het behoud en het versterken van natuur en landschap in de Achterhoek denken. Binnenkort hoopt het bestuur keuzes te maken, op welke onderwerpen wij ons wel en niet zullen richten.

De samenwerking tussen IVN en KNNV in ons gebied krijgt steeds meer vorm. Er wordt op steeds meer terreinen samengewerkt met als uiteindelijk (landelijk) doel een fusie. We houden jullie op de hoogte. De samenwerking op het gebied van de communicatie middels de Composiet is in ieder geval een feit.

Herman Obbink
voorzitter IVN afdeling de Oude IJsselstreek

Scouting en IVN Waterdag

Scouting en IVN Waterdag op 10 september !

Op zaterdag 10 september organiseren IVN Oude IJsselstreek en de Doetinchemse scoutinggroepen een speciale opkomst met als thema Water. Het belooft een spetterende waterdag te worden voor alle scoutingleden en andere belangstellenden uit Doetinchem.

De dag zal plaatsvinden op en om het nieuwe stadsstrand IJsselkade, aan de oever van de Oude IJssel. Op die plek gaan we allerlei activiteiten doen die met water te maken hebben, zoals waterproefjes, watervolleybal en (als het kan) vlotvaren en met een indianenbrug de rivier oversteken! Dat is niet alleen leuk maar ook nog leerzaam. De scouting Roothaangroep, Hamalandgroep en Graaf Ottogroep organiseren dit alles, samen met de IVN-regiowerkgroep Graafschap.

We combineren deze bijzondere opkomst bovendien met het jaarlijkse overvliegen van speltak naar speltak. Alle ouders van de overvliegers zijn hierbij welkom. De dag staat ook open voor het publiek dus kinderen die langs komen lopen, mogen lekker meedoen.

De Waterdag wordt gesponsord door Waterschap Rijn en IJssel.

Snapt u het, dan snap ik het ook...

Heerlijk rondgefietst in mijn vertrouwde Twente. Het bosgebied 't Springendal lag er prachtig bij. Echter het beekdal van de Mosbeek was drastisch veranderd. Waar eens de weiden langs de beek waren en de rogge op de hogere delen groeide in kleine percelen, zag je nu een allen maar grote velden raaigras of maïs. Het raakte me! Op de goede boerenweggetjes bestond het meeste verkeer uit enorme landbouwtractoren met grote giertanks. Zelfs mijn zoon viel dit op. De tweede snit was er juist af en ondanks de juist recente overstroming van de Dinkel werd er al weer gier geïnjecteerd. Hier wordt praktisch alle grond gebruikt voor veevoer en niet voor mensenvoedsel.

Duitsland

In het Wesergebergte zie je nog tarwe- en aardappelvelden naast de maïs en gras. Stukken land ingezaaid met mengsels voor insecten en vogels. Daar zagen we nog de geelgors, de rode wouw en de zwarte ooievaar. Het stro van de gedorste graan werd gehakseld en ondergefreest. In Duitsland maakt men ook nog steeds verschil tussen Wiesen und Weide.

N.a.v. van de klimaatop in Parijs stelt de Europese Commissie dat Nederland in de transportsector, landbouw en in de bebouwde omgeving i.p.v. 16 % voor 2020 in 2030 36 % minder broeikasgassen moet uitstoten. Dit doel moet worden gehaald door renovatie van gebouwen, het vergroenen van de landbouw en het gebruik van schone auto's.

Tachtig procent van onze landbouwproducten gaat naar het buitenland.

In het tv programma "De slimste mens" was de vraag: In welke provincie zijn er meer varkens dan mensen? We weten nooit hoeveel varkens er ergens omkomen bij een stalbrand.

Milieu

Vergroenen van de landbouw is hard nodig. In 2015 kwam er meer fosfaat uit dierlijke mest dan is toegestaan. Dit komt vooral door de toename van het aantal koeien in Nederland,

sinds het loslaten van het melkquotum in 2015. De nieuwe stallen rezen de grond uit. Banken leenden weer geld! De melkprijs steeg naar 40 cent per liter maar is nu gezakt tot ongeveer 25 cent per liter. Dankzij de overproductie!

Sinds 1990 daalde de hoeveelheid fosfaat. Het aantal varkens en kippen steeg echter vanaf 2015 en de fosfaatproductie steeg daardoor ook weer.

De veestapel moet volgens Natuur en Milieu afslanken om de overschrijding te stoppen.

30 % minder varkens, 10 % minder koeien en 5 % minder kippen. Ook zegt deze belangenorganisatie dat fosfaat via mest veelal in het oppervlaktewater terechtkomt.

Nu wil de Europese Commissie zorgen voor een "broodnodig herstel" en stelt 500 miljoen euro beschikbaar voor de steun aan boeren in Europa. Reden is dat 'de marktomstandigheden op de zuivelmarkt moeilijk zijn'. De uitvoer naar Rusland ligt op z'n gat en naar China loopt die ook niet naar verwachting.

Van de 500 miljoen gaat 150 miljoen naar melkveehouders in Europa om, op vrijwillige basis, het aantal koeien met 5 tot 25 procent te laten dalen.

Belastinggeld

Van de overblijvende 350 miljoen gaat bijna 23 miljoen euro naar Nederland. Lidstaten mogen dit bedrag verdubbelen: 46 miljoen euro. Staatssecretaris Van Dam wil dit inzetten om de overproductie op de zuivelmarkt te reduceren en de varkenssector te versterken, zodat de boeren prijzen krijgen, waardoor ze van hun werk kunnen leven.

En misschien gaat er een deel naar de "voorjaarsramp": water- en hagelschade, terwijl het rijk nota bene een potje heeft gemaakt voor een ondernemersverzekering voor boeren en tuinders. Mag men zo omgaan met ons gemeenschappelijk belastinggeld? Ik noem het ook wel 'contributie voor de club Nederland'. Is dit wel een eerlijke verdeling? Elders las ik dat tenminste 20 % van de Europese belastingopbrengst naar deze sector gaat.

En dat terwijl andere grote bedrijven zoals de scheepsbouw, mijnbouw en de textielindustrie door slecht beleid en concurrentie het loodje hebben moeten leggen.

Moeten we als Nederland nog wel de *tweede van de wereld* zijn voor wat betreft uitvoer van landbouwproducten?

Commercie

Begin juli ben ik met de commissie Wehlse Broeklanden naar een nieuw landschapspark tussen Nijmegen en Arnhem geweest: Lingezen. Een geitenhouder was hier uitgekocht en vertelde over zijn bedrijfsverplaatsing en dat hij geen hulp had gehad van LTO. Met een koeienhouder, lid van de commissie, heb ik die dag gediscussieerd over deze onderwerpen. Hij gaat er, als alle ondernemers, vanuit dat je moet blijven uitvoeren en groeien en dat je partijgenoten allen voor jouw belangen dienen te op te komen. Terwijl ik vind dat gekozenen voor het algemeen

belang horen te gaan. Ik was bijna een communist!
En dit nog even: in 2018 hadden we eigenlijk een prachtige EVZ- (Ecologische VerbindingsZones) structuur door Nederland gekregen, omdat de varkenssector zich achter grote natuurgebieden beschermd zou voelen. Maar helaas Veerman kapte ermee en slechts zo'n 70 % ervan is daadwerkelijk verwezenlijkt.

Ook de provinciale en plaatselijke politiek stimuleert nog steeds de landbouw en laat zich stevig lobbyen, terwijl men weet dat de lucht, bodem en water er flink onder lijden. Zo voerde Urgenda de rechtszaak 'schone lucht' en heeft Vintens een paar jaar geleden de waterputten op de Galgenberg bij Zeddam dieper moeten boren: door de oerbank heen. Dit omdat 'landbouwwater' ons drinkwater verontreinigde. Pompwaterproblemen haalden onlangs de krant. Mensen werden onwel van waterstofsulfide. De biodiversiteit is sinds mijn geboortjaar met meer dan 80 % afgenomen.

Wist u dat er met een gifspuit in een dichte cabine over het graan heen gereden wordt als het begint te rijpen? Alleen maar om er voor te zorgen dat alles gelijktijdig rijpt en wat droger wordt! En dat gebeurt ook rustig pal naast een woonwijk.

Dit laatste dringt intussen door want er komt een discussie opgang van wie het landschap met al z'n planten en dieren nu eigenlijk is.

Om met Jacob Thijsse te eindigen: *"Het land is van de eigenaar, maar het landschap is van ons allemaal."*

Herman Nijhof

Excursie KNNV en IVN

Hoera, weer eens een excursie voor jong en oud in het IVN en bij de KNNV, zaterdag 13 mei 2017!

Was het vroeger (vóór het jaar 2000) gewoon dat IVN'ers er elk jaar met een bus op uittrokken, de jaren daarna reisde iedereen blijkbaar liever op zijn eigen houtje.

Toch kan het erg leuk zijn om met elkaar eens wat verder weg te trekken dan alleen in de directe omgeving van de plek waar toevallig bijv. de Nieuwjaarsreceptie wordt gehouden.

En het kan zeker een leuke excursie worden als we gaan zeilen: een excursie op het IJsselmeer met een tweemaster naar het belangrijke maar onbekende vogelbroedgebied De Kreupel.

Eigenlijk begint de excursie meteen bij de boot die helemaal voor ons alleen is, in de haven van Enkhuizen. Daarna varen we naar het opgespoten eilandrijk De Kreupel, in beheer bij StaataBosBeheer (SBB).

Deze platen zijn opgespoten met slib dat verwijderd moest worden uit het IJsselmeer en ook enigszins als vervanging van de verdwenen ondieptes langs de IJsselmeerkust. Hierdoor was er een groot gebrek ontstaan aan broedplaten voor allerlei vogels. Lees meer hierover op <http://www.fogol.nl/blog/gastblog-vogeleiland-de-kreupel>

Wat de tijd betreft, 13 mei, zitten we gebeiteld qua broeden

en er zijn mogelijk ook nog overwintars. Het barst er van visdiefjes (grootste kolonie van Europa), aalscholvers en kokmeeuwen. Maar ook de zwartkopmeeuwen en de dwergmeeuw broeden hier. Er zijn veel soorten eenden te zien: kuif-, tafel- en bergeenden en zelfs de zeldzame pijlstaart.

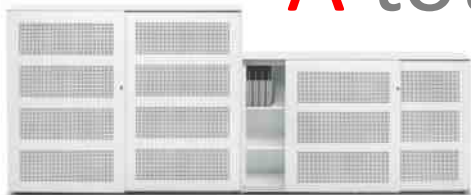
Ook kluut en bontbekplevier kunnen hier op de zandbanken ongestoord broeden: vaarroutes lopen op een flinke afstand van dit broedgebied.

Onderweg krijgen we een lezing (aangeboden door ons IVN-bestuur) van het KNNV-erlid Jan Marbus. Debbie Doodeman (Fogol), die ik ken als een zeer kundige en charmante vogelgids, organiseert en begeleidt het geheel. Het leuke is dat iedereen mee kan, ook wie slecht ter been is. Als je wilt mag je helpen bij het zeilen. De boot is een oude Koftjalk. Lees meer over o.a. de Schuttevaer op <http://www.fogol.nl/excursies/de-zwartkopmeeuw-als-mediterraneanwinst-op-de-kreupel>

Bedrijfsinrichtingen
van

A tot Z

WWW.TERBORGSE.NL

► **TERBORG**, ETTENSESTRAAT 19, TEL.: 0315-325523

► **HUISSEN**, NIJVERHEIDSSTRAAT 3, TEL.: 026-3616843

► **APELDOORN**, LANGE AMERIKAWEG 81, TEL.: 055-5400133

Ook als je niet zoveel op hebt met vogels kun je genieten van een prachtige vaart over het weidse IJsselmeer, zijn wolkenluchten, uitgestrektheid en allerlei bootjes. Want zeg nou zelf: hoe vaak vaar je nou mee op een zeilboot over deze binnenzee.

De excursie kost € 60,-. Hiervoor krijg je een busreis naar Enkhuizen v.v., een zeilbootexcursie naar De Kreupel,

koffie/ thee met lekkers, biologische lunch, lezing en goede begeleiding. Losse drankjes moet je zelf betalen.

Op de boot zijn telescopen aanwezig maar mocht je er zelf een hebben, breng hem dan mee en natuurlijk ook je verrekijker.

We stellen deze excursie open voor IVN'-ers, KNNV'-ers en hun partners of andere introducé(e)s.

De inschrijving sluit op 30 september.

N.B. Er zijn minimaal 50 deelnemers nodig om dit feest te laten doorgaan.

We vertrekken om 08.00 uur vanaf de poolplek bij McDonalds in Doetinchem. Daarnaast kan er worden opgestapt bij de Mariakerk in Didam en bij de Burger King in Zevenaar. We verwachten rond 18.30 uur weer terug te zijn.

Inschrijving bij mij, Henriette van der Loo, Klootsemastraat 65 7009 CE Doetinchem, h.vander.loo@planet.nl. Geef je naam en adres op en het aantal deelnemers dat mee gaat (met naam en adres).

Je krijgt bericht als het minimum aantal deelnemers is gehaald. Daarin lees je hoe het verschuldigde bedrag dient te worden overgemaakt. Betaling verplicht tot deelname.

Komt er onverhoopt toch iets tussen dan hebben we mogelijk nog mensen op een wachtlijst. Als die er niet is zorg je zelf voor vervanging. Een eventuele wachtlijst wordt op volgorde van aanmelding samengesteld.

De boot heeft een ongevallenverzekering en uiteraard is ook de busonderneming verzekerd.

Mocht de boot niet kunnen uitvaren vanwege slecht weer of andere omstandigheden, dan wordt een andere datum, verderop in het jaar, gekipt.

Wil je meer weten over deze excursie? Neem dan contact met mij op: 0314-345293.

Tot ziens op de boot naar De Kreupel!

Henriette van der Loo, Zoogdierenwerkgroep IVN

Vogelexcursies

- zo. 11 sept. 8.00 – 14.00 uur

Rozendaalse Veld

Vertrek: Carpoolplein, Pedaleur, Doetinchem
Herfstvogelwandeling op het Rozendaalse Veld. Heideveld, zandverstuivingen en bosranden op de Veluwe. We wandelen ruim rondom de brandtoren. Parkeren aan het eind van de Kluizenaarsweg.

- za. 22 okt. 8.00 – 14.00 uur

Bislicher Insel

Vertrek: Carpoolplein, Pedaleur, Doetinchem
In Duisland, langs de Rhein en de Alter Rhein, ligt de Bislicher Insel. Vroeger een eiland in de Rijn, nu een natuurgebied met veel water en rustplaatsen. We bezoeken enkele vogelhutten, meertjes voor vogels en een uitkijkplek over de Rijn.

Opgave: vogelexcursies@gmail.com, onder vermelding van naam en mobiel telefoonnummer.

27 september. Bijeenkomst in museum Min40celcius in Varsselder.

Dit wordt een bijeenkomst gewijd aan het verleden. In het museum zijn **fossielen** van dieren te zien uit vervlogen tijden. Er is een rondleiding door het museum en een lezing door de beheerder Peter van Uhm. Ook is er een lezing over de Winterswijkse steengroeve.

Aanvang 20.00 uur tot 22.00 uur.

22 november. Bijeenkomst in hotel Ruimzicht in Zeddam. Deze staat in het teken van **geneeskrachtige planten**. Gerrit Jan van Ochten (zie ook blz.17) zal daar een uiteenzetting over geven. Naar een tweede spreker wordt nog gezocht.

Aanvang 20.00 uur tot 20.00 uur. Let op de speciale Natuuractief Nieuwsbrief in uw mailbox.

Nacht van de Nacht

29 oktober, Kasteel De Kelder, Tweede Loolaan, Doetinchem

Nacht van de Nacht, een landelijk initiatief dat IVN en KNNV hier samen organiseren. Er is een werkgroep

gevormd en het idee is om in de zaalruimten voor inlopende bezoekers activiteiten te organiseren die met het thema "natuur bij nacht" te maken hebben. Ook leuk voor kinderen. Let op de aankondigingen in de media en op onze websites.

Een zomeravondwandeling door de Kruisberg

Woensdag 27 juli stonden er zo'n veertig deelnemers klaar voor de excursie, onder leiding van hoofdgids Gerrie Til. Gezien de grote opkomst is de groep in tweeën gesplitst, waarbij Cor van Drunen de leiding nam over de tweede groep. Ger Mientjes ging als gids in opleiding mee in de eerste groep, ondergetekende ging als hulpgids mee in groep twee.

Het Wapen van Heekeren

De route liep door het gebied Hagen, het vroegere landgoed van kasteel De Kelder. Dit gebied grenst aan de landerijen van voormalig kasteel Enghuizen, wat te zien is aan de luiken van de boerderijen en in die tijd herberg 'Het Wapen van Heekeren'. Karakteristiek aan deze startlocatie is de zogenaamde doorrijshuur aan de overkant van het

huidige restaurant. Hier werd vroeger paard en de wagen ingereden om vervolgens het paard te wisselen voor een uitgerust dier. Ondertussen kon de menner een hapje eten en eventueel een nachtje vertoeven in deze prachtige herberg.

Stuifduinen

We rijden met de groep iets verder door tot aan de Hessenweg bij de rand van het bos, waar we zicht hebben op de stuifduinen die dit gebied zo kenmerkend maken. Deze stuifduinen zijn ontstaan in de laatste ijstijd. Tijdens het Weichselien (100.000 tot 10.000 jaar geleden) was het erg guur en koud. De rivierbeddingen waren in die tijd kilometers breed, doordat de rivier zijn loop nogal eens verlegde. Dit merk je ook wanneer je vanaf 'Het Wapen van Heekeren' richting de Hessenweg gaat; je daalt af in de oude rivierbedding. Dit moet oorspronkelijk de bedding van de Rijn zijn geweest die halverwege deze ijstijd zijn loop verlegde via de Gelderse Poort naar de Betuwe. Het huidige IJsseldal lag toen helemaal droog, waardoor het rivierzand door de wind kon worden meegenomen en bij de begroeiing aan de rand van de bedding werd afgezet. Zo ontstonden de rivierduinen, ook wel stuifduinen genoemd. Overigens zijn deze duinen ook bewaard gebleven in de bossen bij Hoog-Keppel, achter de tennisbaan in Gaanderen en, de hoogste in deze omgeving, de Paasberg in Terborg. Het zijn prachtige geologische monumenten.

Vuilboom

Tijdens onze wandelroute door het bos staan we regelmatig stil bij de vele soorten planten in dit gebied, zoals het nagelkruid, springzaad, waterpeper, weegbree, zilver-schoon en ratelaar. Ook diverse bomen en struiken worden bekeken, zoals het kenmerkende sporkehout, ook wel vuilboom genoemd. Typerend voor deze struik is dat alle stadia van bloei en vrucht (witachtig groene tot rode, paarse en zwarte bessen) gelijktijdig te zien zijn. Deze struik

komt vooral voor in het oosten van ons land en werd vroeger gebruikt om houtskool van te maken. Bij verbranding ontstaat er nauwelijks as, waardoor er vooral koolresten achterblijven. Deze werden gebruikt als houtskool, dat weer werd gebruikt om de ketels warm te stoken van de ijzersmelterijen hier in de buurt.

Vennen

Tot slot hebben we natuurlijk ook een bezoek gebracht aan een aantal vennen in dit gebied, zoals de Balenvijver en het Grote Ven. Deze is in 2007 afgegraven en inmiddels komen er zo'n 22 verschillende soorten libellen voor. Ook de heikikker en de kamsalamander hebben hier inmiddels hun plekje gevonden. Kortom, het was een prachtige tocht en ondanks wat regen een heerlijke wandelavond!

Tekst: Anne Marie Willemsen

Foto's: Toos Vollmuller

**GENIET NOOIT...
MET MATE!**

LOESJE

Nieuw wandelpad over stuw De Pol

Er is een nieuw wandelpad aangelegd dat evenwijdig aan de Oude IJssel van Terborg via stuw De Pol naar Etten en weer terug naar Terborg loopt. Terborgs Belang en de Dorpsvereniging van Etten hebben er samen hard aan gewerkt. In juli is het feestelijk geopend door Otwin van Dijk, de nieuwe burgemeester van de gemeente Oude IJsselsreek. Het IVN liep mee bij de eerste wandeling om toelichting te geven op de natuur langs het pad.

Vispassage

Naast de stuw ligt al heel lang een waterzuivering van het waterschap Rijn en IJssel (WRIJ). Via een sluis kunnen schepen het hoogteverschil van twee meter overwinnen. Voor vissen was dit tot voor kort onmogelijk. Nu ligt een vispassage erin een wijde boog om de waterzuivering heen. Door proefvissen is duidelijk geworden dat hij geweldig werkt. Maar er is tegelijkertijd ook een prachtig stukje natuur bijgekomen.

Naast een stromend gedeelte zijn er ook stukken moeras en ondiep water bijgekomen die prima paaiplassen voor vissen en andere waterdieren opleveren. Aan libellen en juffers is er geen gebrek. Moeras- en waterplanten voelen er zich prima thuis. Er groeit waterkers, moerasvergeetm-niet, blauwe waterereprijs en dat is nog maar het begin, want de passage is nog in het pionierstadium.

De visdiefjes hangen er boven het water en we hoorden witgatjes - volgens de kenners. Je kunt er via graspaden langs lopen en over het moerasgedeelte voert een plankenpad.

Als je niet de hele wandeling wilt lopen kun je er via de Rijksweg langs en door Gaanderen komen.

Halverwege Doetinchem voert de Nieuwe Sluisweg naar de stuw en aan het eind is een parkeerplaats. Steek dan de Bielheimerbeek en de Oude IJssel over via de stuw en ga rechts af. Loop dan gewoon lekker heen en terug.

Ook het fietspad langs de Oude IJssel van Doetinchem naar Terborg komt langs De Pol. Dus: wat let je om er ook eens een kijkje te gaan nemen?

Van harte aanbevolen!

Akkermansbeek

En als je toch in deze buurt bent: bezoek in Gaanderen ook eens het nieuwe natuurgebied langs de Akkermansbeek. Er groeien veel leuke planten. In juni stonden er naast de gebruikelijke moerasplanten rietorchissen en zelfs een enkele moeraswespenorchis te bloeien! Ook hier voert een plankenpad je over het natte gedeelte. Maar met laarzen aan kun je er dwars doorheen. Doe dat wel voordat de kudde schapen hier eind juni gaat grazen, want die vreet nu eenmaal ook de leuke planten op...

Janrein van Oostrum

Welkom: nieuwe leden/-donateurs IVN De Oude IJsselstreek!

De volgende nieuwe leden hebben zich aangemeld:

Bionda Mulder uit Varsseveld heeft haar dochter **Jylze** aangemeld.

Bionda gaat de werkgroep *Jeugd- en Jongeren* ondersteunen;

de heer P. Gerritsma uit Doetinchem, *Vogelwerkgroep*;

Ineke van Tongeren, Hoog-Keppel;

de heer M.A.J.J. Hendriksen uit Doetinchem, *Vogelwerkgroep*

Als donateur heeft zich aangemeld:

Mevrouw A. de Boer uit Megchelen

Wij maken installatietechniek groen en betaalbaar

Waarom onze klanten kiezen voor het Europese SolarWorld en SolarEdge

- ☀ A-merk duurzame producten
- ☀ 12 jaar garantie op de omvormer + 25 jaar garantie op de Power Optimizers
- ☀ 25 jaar lineaire vermogensgarantie op de zonnepanelen
- ☀ De zonnepanelen zijn tot 10x boven de geldende norm getest. Verwachte levensduur: > 25 jaar

Onze extra's:

- ☀ Ons eigen, gecertificeerde installatieteam
- ☀ Overdimensionering in combinatie met de Power Optimizers: gemiddeld 15% meer opwekking per jaar
- ☀ Controlemeting tijdens de inbedrijfstelling in verband met veiligheid en optimale werking
- ☀ Gratis online inspectie na 6 maanden van uw zonnepaneleninstallatie
- ☀ Zolang de regeling geldt: Gratis afhandeling btw-teruggaaf zonnepaneleninstallatie

Uw duurzame specialist in:

☉ Zonnepanelen	☉ Warmtepompen
☉ Airconditioning	☉ Verwarming

de Stenenmaat 9 • 7071 ED Ulft | info@247bge.nl • www.247bge.nl
0315 - 640 335

Oproep aan leden en donateurs!

De Tweedehandsboekenmarkt op onze laatste Nieuwjaarsbijeenkomst was een schot in de roos! Er was voor elk wat wils en veel leden hebben er boeken aangeschaft.

Tijdens de komende Nieuwjaarsbijeenkomst in januari, willen wij weer zo'n markt organiseren.

Graag doen wij een oproep aan een ieder die zijn boekenkast eens flink op wil ruimen.

Vraag ook eens na bij vrienden, familie of kennissen! Misschien hebben zij nog wel dubbele of overbodig geworden boeken in de kast staan...

Elk boek dat een relatie heeft met natuur of natuurbeleving is welkom.

Heb je boeken over en wil je die ter beschikking stellen aan IVN De Oude IJsselstreek: stuur gauw een berichtje aan Riet van Dijk.

Mail naar rietvandijk1@gmail.com of bel 0314-344335.

Tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst kunnen IVN-leden en donateurs die gebruikte boeken dan voor een zacht prijsje kopen.

Dan leveren al die 'uitgelezen' boeken nog een leuk extraatje voor onze IVN-afdeling op.

Namens IVN De Oude IJsselstreek: alvast hartelijk bedankt voor uw moeite!

de tuin los te laten. Prachtig vonden ze dat. Ze konden niet wachten tot dat ging gebeuren!

Er was van alles om te knutselen. Papier, lijm, glitter, pijpenragers, glimfiguurtjes, oogjes, wasknijpers, WC-rolletjes, noem maar op! En het gebeurde met overgave. Er werden vlinders geknipt uit gemarmerd papier van Janrein, muizentraprupsen gevouwen van stroken papier, vingervlinders gemaakt en niet te vergeten geplakt, gekleurd en geschilderd.

Maar er was ook een serieuzere hoek, waar je van alles kon leren over de verschillende vlindersoorten en hun levenscyclus. Zelfs aan die tafel was het druk. Er was een prijsvraagje over vlinders. De winnares hebben we direct na afloop uit de goed ingevulde formulieren getrokken en de cadeaubon heb ik meteen bij Suzan uit Gendringen afgeleverd. Die was blij verrast uiteraard!

Andere activiteiten

Op andere plekken in de hal konden verschillende sporten worden beoefend. De kinderboerderij was aanwezig met knuffeldieren en er was muziek. De harpen hoorde je niet, maar je werd af en toe horendol van het getrommel. En toen het complete harmonieorkest ook nog eens ging spelen was dat in de galmende hal voor de oren eigenlijk flink te veel van het goede.

We waren dus om vier uur 's middags eigenlijk wel blij dat we de boel weer konden opruimen.

Dank!

Petje af voor onze vrijwilligers en die van de SSP-hal. Ze hebben er toch maar weer voor gezorgd dat heel veel kinderen van een prachtige, actieve vakantiedag konden genieten! Bedankt, mensen!

Janrein van Oostrum

Kidsfabriek 2016

Er was op 20 augustus voor kinderen weer heel wat te doen en te beleven in de SSP-hal bij de DRU in Uift. Het IVN was daar met maar liefst acht vrijwilligers aanwezig om ze actief met de natuur kennis te laten maken. Het thema voor de activiteiten was 'vlinders en rupsen'. Meer dan tachtig kinderen hebben we in de loop van de dag begeleid.

Vlinders

Ineke had de vlinderstichting benaderd en kreeg mooi materiaal opgestuurd, onder andere rupsen en poppen van koolwitjes. De poppen stonden op uitkomen en de jeugd mocht ze mee naar huis nemen om ze na het uitsluipen in

NATUURWERKDAG

Zaterdag **5 november** is er weer de landelijke Natuurwerkdag. In heel Nederland zijn er plekken waar men zich kan inschrijven om een dagje mee te helpen in de natuur. De Zumpebeheergroep van de KNNV start voor **De Zumpe** om 10.00 uur aan de Vossenstraat 147 in Doetinchem. Voor koffie, thee, koek en soep wordt gezorgd en het gereedschap en werkhandschoenen zijn aanwezig. Voor Informatie en opgave bij de Zumpebeheergroep kunt u contact opnemen met Erwin van Loo (evanloo@hetnet.nl , 0618-542084) of met Esther Korndewal (bosfee1@gmail.com , 06-30986621). Via het internet kunt u vanaf oktober ook bij www.natuurwerkdag.nl informatie vinden en u opgeven.

Foto: Ben V.

Vlinderliefhebbers...

Voor de vlinderliefhebbers is het goed te weten dat er in de Achterhoek een vlinderkring is waar iedereen zich bij kan aansluiten. Vlinderkring Achterhoek bestaat ongeveer vier jaar. Er is geen ledenstop. Een paar leden monitoren een eigen gebiedje op het voorkomen van vlinders. Ook is er af en toe een excursie. De kring vergadert 1 à 2 keer per jaar.

Voor aanmelden en informatie kun je het beste contact opnemen met Lida van Tongeren 0575-530097, of Silvia Reinderink 06-55162469.

Ook de activiteiten rond de sleedoornpage gaan door. Informatie bij bestuurslid Menno Venema (zie de colofon).

INGEZONDEN

Met veel interesse heb ik het artikel over de Tennet-lijn in de recente Composiet gelezen. Ik wil jullie graag wijzen op de plannen (waarschijnlijk ook al in de krant gelezen) van het Waterschap Rijn en IJssel om 170 meter hoge windmo-

lens te gaan bouwen nabij de Zuivering Etten.

Recent heeft het Waterschap daar een pracht bijdrage aan de ecologische verbindingszone geleverd door de aanleg van een stuk natuur met de vistrappen. Deze stukjes 'nieuwe natuur' dreigen nu een bouwput te worden! In de ecologische verbindingszone nog wel. Mogen we dit zomaar laten gebeuren?

In het kader van het plan de Roos van de Slinge hebben we een jaar of tien geleden een paddepoel in onze tuin laten graven. Dat krioelt nu van de groene kikkers en salamanders. Tot mijn grote plezier zit er dit jaar voor het eerst een paartje IJsvogeltjes. Aan het gedrag te zien hebben ze nu jongen. Het nest van de Torenvalkjes is recent verstoord (Steenmarter of Kraaien?), het lijkt erop dat ze aan een nieuw broedsel beginnen. Midden op de poel broed nu voor het derde jaar een paartje Waterhoentjes.

Coen Heveling

Van de Vlinderstichting

Beheer voor libellen

Vlinders en libellen komen voor in zeer verschillende gebieden. We vinden ze vanzelfsprekend in de natuurlijke landschappen en in landschappen met een vooral cultuurhistorisch karakter, maar daarnaast zijn er soms opvallend veel soorten te vinden in het stedelijk gebied.

Bedreigingen in de zeer verschillende milieu's kunnen worden samengevat onder vijf bekende thema's: vermessing, verontreiniging, versnippering, verzuring en verdroging. Al deze vijf onderwerpen krijgen in meer of mindere mate onze aandacht. Onze activiteiten zijn dan ook gericht op verbeteringen in het terreinbeheer, het waterbeheer en de ruimtelijke ordening.

Honingklaver

De vlakte die overbleef na de sloop van de ATAG-fabriek in Uift is na de herinrichting ingezaaid met wilde planten. Een groot deel van het zaad was kennelijk van Honingklaver, wit en geel. Die stond tenminste dicht en een meter en meer hoog tot aan de straat. Er is nu een rand gemaaid om het verkeer een beter uitzicht te geven. Hing er eerder al een flinke hooilucht, nu is die heel intensief. Een geur zoals je die misschien kent van Lievevrouwebedstro en reukgras. Want ook in Honingklaver zit cumarine, een stofje dat die toffeegeur veroorzaakt.

Dit was de aanleiding om eens over die vlinderbloemen te schrijven.

Verwarring

Hoewel de blaadjes uit drie delen bestaan, waardoor voor de Nederlandse naam kennelijk klaver gekozen is, hebben we hier met een ander geslacht te maken. Niet *Trifolium*, maar *Melilotus* is de naam. Daarvan komen in Nederland vier soorten voor: de witte, de goudgele, de citroengele of akkerhoningklaver en de kleine. Ik wil het hier alleen over de witte en de citroengele hebben. Die worden vaak uitgezaaid. Maar ook in het wild zijn ze niet zeldzaam.

Witte honingklaver

De witte honingklaver (*Melilotus albus*) wordt tot 1,5 m hoog. Hij is eenjarig, maar ook tweejarige planten komen voor. Hij hoort bij de vlinderbloemenfamilie (Fabaceae).

De witte bloemen van 5 mm lang staan in lange trossen van een centimeter of vijf en bloeien van juli tot oktober. De naam "Melilotus" betekent "klaver die honing geeft." De vruchten zijn onbehaarde, doorgaans eenzadige, bruinachtige peulen. Hij houdt van zonnige braakliggende grond en wegbermen. Op zure grond vind je hem niet. Vanwege de frisse geur legden de mensen vroeger bij gebrek aan Lievevrouwebedstro gedroogde honingklaver tussen de kleren in de kast.

Naam

De Latijnse naam is samengesteld uit twee delen *Meli* (honing) en *lotus* (klaver). Honingklaver is inderdaad een prima bijenplant en bevat veel honing.

Melilote, malloot, mallote, melotten, witte of gele meliloot (afleidingen van het Latijn), witte of gele steenklaver, welriekend drieblad, gulden klaver en reuzenklaver zijn allemaal oude of streeknamen die in omloop waren of zijn. Gek genoeg werden ze ook wel tonkabonen genoemd.

Vroeger kende de Veluwezoom tabakteelt en een daarmee verbonden industrie. Dat leverde het volgende verhaal op: De cumarinegeur van honingklaver was dezelfde als die van de destijds massaal uit Brazilië geïmporteerde zg. 'tonkabonen', die in België overigens 'reukbonen' heten en vol cumarine zaten. Ze werden hoofdzakelijk voor geneeskundige doeleinden ingevoerd. Maar ze werden ook toegepast - en nu komen we op de tabaksindustrie - om tabak te sausen en om aan snuiftabak een lekker geurtje te geven. De Nederlandse plant met dezelfde geur kreeg zo plaatselijk een uitheemse naam. Die nu overigens weer verdwenen is.

In het Duits heet de plant Honigklee, in het Engels Melilot of Sweet clover, in het Frans Mélilot.

Medicinale toepassingen

Citroengele honingklaver is een oud geneeskruid tegen ontstekingen en werd van oudsher vooral gebruikt bij het maken van pleisters. Die konden dienen bij zware en vermoeide benen en ontsierende aderen. Citroengele honingklaver ondersteunt volgens zeggen de bloedcirculatie in de benen.

Met behulp van een oplosmiddel wordt uit gedroogde bloemen een etherische olie gewonnen. Die stroperige, donkergroene olie ruikt naar hooi. Hij werkt kalmerend en slaapverwekkend maar leidt bij aromatherapie door het hoge cumarinegehalte nog al eens tot braakneigingen en duizeligheid.

Honingklaverolie wordt (werd) in de aromatherapie als zeer veelzijdig beschouwd en o.a. gebruikt bij aderklasten, verstuingen, bloedingstoringen, reumatische pijn, blauwe plekken, snijwonden, steenpuisten, zweren, huiduitslag, ontstoken en gezwollen gewrichten, gezwollen klieren, vaatkramp, trombose, nervositeit, slapeloosheid, spataderen, hoofdpijn, oorpijn en indigestie. Hij versterkt de vaatwanden en is kalmerend en krampstillend.

Tegenwoordig kleeft er echter een contra-indicatie aan die olie. Hij blijkt kankerverwekkend te zijn en het is daarom absoluut beter hem maar niet meer te gebruiken. Er zijn zelfs landen waar dat om die reden verboden is!

Cumarine verdrijft en doodt ook motten, wat in de tijd van de gebreide wollen kleding wel prettig was...

Mocht je thee willen zetten van honingklaver:

Je neemt twee koffielepels per kop kokend water, laat dat vijf minuten laten trekken en drinkt er vier koppen per dag van. Je moet deze thee vrij lang gebruiken voor het gewenste effect.

Het gebruik is wel voor eigen risico!

In de keuken

In Engeland wordt akkerhoningklaver als vulling van bijv. konijn gebruikt en in sommige worstsoorten verwerkt. Ook bij het brouwen van bier en de bereiding van kruidenwijnen wordt hij toegepast.

Zwitserse kaas wordt van wrongel van afgeroomde melk gemaakt waarin zout en een gedroogd en verpoederd blauwbloemig soort honingklaver verwerkt is.

Sommige likeuren worden met honingklaver gekruid.

Toch is het oppassen geblazen! In beschimmeld hooi is cumarine omgezet in de giftige stoffen cumarol of dicumarol. Dat zijn bloedverdünnende stoffen die dodelijke bloe-

dingen kunnen veroorzaken bij de dieren die ze binnen krijgen. Aan de andere kant: in de juiste dosering kunnen ze bij trombose als geneesmiddel ingezet worden.

Vroeger

In het oude Egypte werd honingklaver al geplukt om zijn culinaire en medicinale kwaliteiten. In het Griekenland vlocht men kransen van honingklaver en deed deze om het hoofd om hoofdpijn te bestrijden en ze maakten pleisters met honingklaver die ze gebruikten bij kneuzingen en reumatische pijnen. Volgens de Romeinen was citroengele honingklaver goed voor de welsprekendheid.

In de volksgeneeskunde werd de Griekse traditie van het gebruik van melilotuspleisters lang voortgezet. In de Middeleeuwen dronk men honingklaverthee tegen verkoudheid. Met die thee op basis van honingklaver kon je trouwens ook van je maag- en darmkrampen afkomen. Behalve honingklaver stopten ze ook ontsmettende kruiden in de thee.

Tenslotte nog iets over cumarine.

Het is een aromastof die ook en vrij sterk voorkomt in Chinese kaneel, tonkabonen en bergamot. Te veel cumarine kan leverschade veroorzaken en de bloedstolling remmen en het is bij langdurig gebruik van grotere hoeveelheden mogelijk kankerverwekkend.

Het zit in alle producten waaraan Chinese kaneel is toegevoegd, zoals kaneelthee, kaneelstokken, speculaas, ontbijtkoek, appeltaart en pepernoten. Maar bij een gevarieerd eetpatroon is dit niet gevaarlijk voor de gezondheid.

Het cumarinegehalte van Ceylonkaneel (*Cinnamomum verum*) is erg laag daarom kunnen liefhebbers beter Ceylonkaneel gebruiken.

Janrein van Oostrum

Nieuws van werkgroep Graafschap

Op het moment dat ik dit stukje schrijf zou het "hartje zomer" moeten zijn. Maar met temperaturen van zestien graden lijkt het wel herfst.

Als werkgroep zijn we het afgelopen half jaar zeer actief geweest. In de eerste plaats met de wandelingen uit het jaarprogramma, waarvan de meeste heel goed werden bezocht. Ik noem de voorjaarswandeling rondom kasteel Slangenburg, de wandeling Grote Beek en Witte Brink, de Hoog-Keppelwandeling en de zomer- avondwandelingen in de Kruisbergse bossen en de Heidenhoekse vloed. Het is geweldig om te ervaren, hoe verrast de mensen vaak zijn door de natuur, zo dicht in hun woonomgeving en er met volle teugen van genieten!

Bezoek

Op zaterdag 21 mei kregen we IVN Eemland op bezoek. Met een groep van 19 personen zijn we 's morgens gestart in de "Ruimte" op Landgoed 't Veld. Jannie en Tonnie Klein Lebbink hielden een boeiende presentatie over de ontstaansgeschiedenis. Aansluitend hebben we een wandeling gemaakt over het landgoed en een gedeelte van het

Besseldersbos en de Heidenhoekse vloed. Na de middag zijn we richting Hoog-Keppel vertrokken waar het Heekenbroek werd bezocht. Herman Pelgrom en Alfons Kelderman hadden met toestemming van Natuurmonumenten een mooie wandeling uitgezet die o.a. langs de Rode Beek ging. We hebben die dag afgesloten met een gezellig samenzijn bij "De Gouden Karper" in Hummelo.

Slootjes- en waterdag

De slootjesdag op 11 juni was een groot succes met veel enthousiaste kinderen met hun (groot)ouders. Dit jaar hadden we een prachtige plek om te scheppen gevonden bij het voormalige AZC-terrein, waar je komt via de Christoffelstraat in Doetinchem.

Vooruitkijkend kan ik melden dat IVN Oude IJsselstreek en de Doetinchemse scoutinggroepen op zaterdag 10 september in Doetinchem (locatie Stadsstrand IJsselkade) een speciale dag organiseren. Het belooft een spetterende dag te worden voor alle scoutingleden en andere belangstellenden uit Doetinchem met allerlei activiteiten die te maken hebben met het thema 'water' (zie ook de aankondiging elders in dit blad!).

Nacht van de Nacht

Een ander jaarlijkse terugkerend evenement is de "Nacht van de Nacht". Tijdens deze avond, die altijd plaatsvindt als de zomertijd eindigt (dit jaar op 29 oktober), wordt aandacht gevraagd voor lichtvervuiling en energiebesparing op licht. Dit jaar mogen wij als werkgroep deze avond bij Kasteel De Kelder in Doetinchem organiseren. Daarvoor zijn veel mensen nodig. Gelukkig is onze werkgroep dit jaar sterk uitgebreid met een aantal bevoegen cursisten, die de natuurgidsenopleiding volgen, die in januari van dit jaar is gestart. Dat belooft wat voor de toekomst!

Wim van den Brink, Coördinator werkgroep Graafschap

Adverteren in dit blad?

Neem contact op met de redactie!
adres: zie colofon blz. 2

KNNV en IVN op weg naar een fusie

Zoals u weet is er een fusie tussen IVN en KNNV in het Doetinchemse in voorbereiding. Dit betekent dat een aantal activiteiten samen worden gedaan of dat de KNNV leden worden verwezen naar programmaonderdelen van het IVN en andersom. U kunt dus beide websites raadplegen en mailings verwachten van beide organisaties. Bijvoorbeeld zijn de KNNV leden van harte welkom op de lezingen en excursies van Natuuractief. Ook zijn zij welkom op de vele excursies die de IVN regiogroepen organiseren. En vanzelf op de natuurcursus en de natuurgidsencursus die eens in de 2 jaar wordt opgezet. Ditzelfde geldt voor de werkgroepen. IVN leden doen mee aan de plantennetwerkgroep van het KNNV en KNNV leden zijn welkom op de zoogdierenwerkgroep van het IVN. Binnenkort zullen we niet meer weten welke activiteit ook weer van welke organisatie was.

Van de KNNV leden wordt dus gevraagd zich via De Composiet, de websites, de digitale nieuwsbrieven te verdiepen in wat het IVN te bieden heeft en omgekeerd kunnen de IVN leden zich aansluiten bij KNNV activiteiten. Wat is er zoal gebeurd de afgelopen 3 maanden?

Leven met de aarde

Onze streek kent vele interessante individuen. Eén ervan is Lies Visscher, zij is actief in de stichting 'Leven met de Aarde' en nog veel meer. Haar doel is het harmonisch samenleven van mensen met elkaar en met de natuur. En dan met name de bodem. Want daar wordt roofofbouw op gepleegd. Veel boeren in de Achterhoek zien dat ook wel in. De film "Bodemboeren", gemaakt in het teken van het jaar van de bodem, werd dan ook druk bezocht door plattelandsraden en agrarische verenigingen. Genoemde stichting wil een stukje bos aankopen nabij Etten, het Zieker bos. Zij wil dit in de oorspronkelijke staat behouden. KNNV Doetinchem heeft een bedrag toegezegd om de aankoop mogelijk te maken

Plantennetwerk

Andere interessante individuen in onze kring zijn Jan Brouwer en Han Hensing. Zij vormen een productief duo als het gaat om het bestuderen van de plantenflora in park Overstegen. Want die is erg bijzonder. De gemeente heeft door het natuurlijk maken van het park met de grote grazers een interessante biotoop gemaakt, erg bijzonder zo dicht bij huis. Van de zomer hebben zij met belangstellenden uit IVN en KNNV kring elke dinsdagmiddag geïnventariseerd. Startbasis is de Groene Knoop. Momenteel zijn zij bezig met de uitwerking. Iedereen die zijn plantenkennis wil versterken is welkom. Er zijn bijeenkomsten in het veld en informatieve bijeenkomsten binnen. (info bij het bestuur)

Bijendag

Dan hebben we Ina van der Vlist. Zij is zowel actief binnen de bijenvereniging als binnen IVN. Jaarlijks is zij de drijvende kracht achter de Bijendag (Nationale Imkerdag), elk jaar

begin juli, in park Overstegen bij de Groene Knoop. IVN en KNNV stonden er met een gezamenlijke kraam. Onze trekpleister was een elektrospel waar een lichtje ging branden als je de goede naam bij de betreffende vlinder had aangerakt. De Doetinchemse imkers gaven uitgebreide toelichting bij hun werk en dat van de bijen.

Groen platform in oprichting

Nog meer grootheden. John Westendorp. Hij combineert de politiek met de natuur. Hij kan het niet aanzien dat, hoewel er veel goede initiatieven zijn, de natuur verkwaanseld wordt. Hij wil een groep om zich heen verzamelen die een Groen Front kan vormen. Er is een eerste bijeenkomst geweest. Daar kwam vooral de grootschalige landbouw aan de orde die de natuur in de Achterhoek om zeep helpt. Overal waar je kijkt zijn groene grasvlakten, koeien op stal, geen houtwallen meer of veldbloemen, dieren hebben geen beschutting meer. En niet te vergeten die stank van de grootschalige varkens en kippenbedrijven. Slecht voor de gezondheid, is gebleken. En dan hebben we het nog niet over het leed dat de dieren wordt aangedaan. IVN en KNNV doen mee aan dit initiatief. Er zal een tienpuntenplan worden gemaakt.

Natuuractief

Carin Holtslag is de bezielende kracht achter Natuuractief. Vijf keer per jaar wordt een afwisselend avondprogramma gemaakt voor een grote kring belangstellenden. Er zijn lezingen, excursies, discussies, raadplaatjes, toetsen voor uw kennis van de natuur enz. De entree is steeds 3 euro. Nieuw is dat de bijeenkomsten die altijd op de dinsdag plaatsvinden, behalve op de vaste plek van Hotel Ruimzicht ook op locatie worden gehouden: een nieuw landgoed waar boomkijkers te horen zijn en een museum waar vondsten uit vervlogen tijden worden uitgesteld. Dit is voortaan een gezamenlijk project van IVN/ KNNV. (zie ook blz. 6)

Er breken spannende tijden aan voor KNNV en IVN regio Doetinchem. Zij willen samen gaan en twee begeleiders van IVN en KNNV landelijk gaan dat mogelijk maken. In september is een eerste bijeenkomst.

Hanneke Evers, voorzitter KNNV

- is hét regionale (non-profit) kenniscentrum voor natuur en landschap in Achterhoek en Liemers
- voert ecologisch onderzoek en effectstudies uit en geeft advies
- werkt graag samen met de vrijwilligers door hun waarnemingen direct in te zetten voor verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap
- werkt non-profit en ondersteunt werkgroepen in de regio

Alex Wu uw privé dokter

- alle gezondheidsklachten, klein en groot
 - 100 % natuurlijke behandeling
 - 40 jaar ervaring in China en Nederland
 - diagnoses, plantaardige medicatie, qi gong, acupunctuur
- www.himalayageneeskunde.eu, tel. 0316-242937

Dierenartsenpraktijk

Zelhem-Halle & Doetinchem-Zelhem

Halseweg 27d
7021 HV Zelhem
Tel. 0314-621272

Keppelseweg 41
7001 CE Doetinchem
Tel. 0314-363198

Administratie

Belastingaangiften

Jaarrekeningen

Loon- & Salarisverwerking

Investeren & Financieren

Overnamebegeleiding

Nijman

administratie & belastingadviseurs

Terborgseweg 140, Doetinchem | t 0314 34 23 55 | www.nijmanbv.nl

Bezoek tuin van Mady Nijenhuis (verslag)

Het is best bijzonder dat wij als groep Natuurvriendelijk Tuinieren steeds weer een fantastisch plekje weten te vinden om mensen te ontmoeten die ons gedachtengoed met ons delen. Deze keer waren we bij Mady. In het buitengebied van Zelhem werden we aangenaam verrast met een prachtig plekje in een bosachtige omgeving met een mooie tuin met vijver en veel gelegenheid voor zowel wilde als “gedomesticeerde” flora en fauna. Een enthousiaste gastvrouw vertelde over de geschiedenis van haar woonplek en het werk dat zij doet. Zij illustreert het blad *Landleven* met prachtige verfijnde aquarellen en vindt haar inspiratie in haar tuin en omgeving.

Onderhoudend en humoristisch weet zij daar over te vertellen. Wel en wee in zo'n buitengebied wordt met de nodige humor aanvaard. Paar voorbeelden: een specht vond het nodig om in de spouw van een schuur een nest aan te leggen en dat was nu net niet de bedoeling. Ongelooflijk hoe dat beest allerlei maatregelen wist te omzeilen, maar een eenvoudig visnet was uiteindelijk toch de oplossing want hij kon daar geen houvast in krijgen. Een aantal nestkastjes voor mussen werden door een boomklever geclaimd en hoe deed hij (of zij) dat? De vliegopeningen gedeeltelijk dicht metselen (afgekeken van de zwaluwen?). Zo waren er vele verhalen en belevenissen te horen.

Met plantjes en een mooi tijdschrift keerden wij weer huiswaarts en... thuis in de tuin nog eens extra goed naar mijn planten gekeken, want door de prachtige gedetailleerde aquarellen van planten, insecten, vlinders en vogels, besef je dat er nog veel moois in je tuin te ontdekken valt.

Willem Nieuwenhuis

foto Ben.V.

TUINEXCURSIE

Zaterdag 17 september gaat de werkgroep Natuurvriendelijk Tuinieren twee tuinen bekijken. Maar *natuurlijk kan iedereen weer mee*.

De eerste tuin is de Natuurtuin van het onderzoeksinstituut **Alterra** in Wageningen.

De 2 ha grote tuin is ontworpen door Ger Londo. Het doel van de tuin is o.a. een inspiratiebron te zijn voor het ontwerpen van natuurtuinen en – parken in de bebouwde omgeving. In de tuin zijn karakteristieke begroeiingen te zien, zoals vegetaties van de pleistocene zandgronden en van het rivierengebied.

De natuurtuin bestaat uit diverse onderdelen. De Westtuin omvat lage heuvels met een droog milieu. In de Oosttuin is naast lage heuvels ook een vallei met een vijver aangelegd. Op diverse plaatsen bestaat de begrenzing van de tuin uit muurtjes gemaakt van schanskorven (gaasconstructies met losse stenen) waarin voor de begroeiing leem is aangebracht.

Het grootse deel van de natuurtuin werd ingezaaid met zadenmengsels voor bloemrijk grasland. Hier zijn veel bloemen te zien en weinig grassen. Er hebben zich ook veel soorten spontaan gevestigd. Naast de meer algemene soorten zijn dat b.v. veldrus, beekpunge, hazenzegge, ogentroost, en tengere vetmuur.

Bij deze tuin is de toegang gratis.

De tweede tuin die we bezoeken is **De Lage Oorsprong** in Oosterbeek.

Deze tuin is een restant van het vroegere landgoed dat door de laatste oorlog verdwenen is. Restanten van de tuin bleven over en dreigden in de loop der tijd te verdwijnen. Er werd een actie gestart voor behoud en herstel. En met succes! Het geheel wordt gerund door vrijwilligers en financieel ondersteund door vele sponsors. Veel is er te beleven. Mooie tuinkamers die grotendeels zijn beplant naar ontwerpen van Jacqueline van der Kloet. Er is o.a. een soort openluchttheater waar veel diverse kleinschalige culturele evenementen plaatsvinden. In de aanwezige theetuin kan men genieten van een drankje en iets lekkers. Er zijn regelmatig wisselende kunstexposities. Kortom, gegarandeerd een waardevolle middag die voor iedereen wel iets te bieden heeft. Wil je meer weten of al vast wat bekijken? Zoek hun website op en daar kun je zelfs een uitgebreide luchtopname bekijken gemaakt door een drone. Voor niets gaat de zon op: er wordt een entree gevraagd van € 4,50. Dat geld gaat niet naar de vrijwilligers, die doen dat zonder betaling. Het is wel zo gezellig als u ook mee gaat!

We vertrekken die zaterdag om 9.30 uur zoals gewoonlijk bij het NS station en carpoolen. Neem zelf eten en drinken mee voor tussen de middag.

Vooraf opgave gewenst; adres zie in Colofon, blz. 2.

NATUUR- BELEVING

Wonen bij De Zumpe

Gerrit Jan van Ochten is elf jaar geleden (weer) in Doetinchem komen wonen, met vrouw en kinderen. “Tot mijn veertiende jaar woonde ik er ook, aan de Zuivelweg. Als kind speelde ik er veel buiten, tot aan De Zumpe en kende er alle planten en slootjes.” Zijn huis staat enkele honderden meters vanaf het gedeelte van De Zumpe dat eigendom is van onze vereniging en 3,5 hectare beslaat. Het hele natuurgebied De Zumpe is 23 ha groot, dat voor het grootste gedeelte beheerd wordt door Gemeente Doetinchem. Het perceel waarop Gerrit Jan zijn huis is gebouwd heeft een oppervlakte van 2 ha. Toen hij er kwam wonen heeft hij van de bestaande woning alleen de voorgevel laten staan, de rest is nieuw; het idee was om het karakter van de woning te behouden. De tuin was toen helemaal weiland, maar vanaf het begin had hij al in gedachten om het ‘natuurlijk’ te maken. En dat is, met adviezen van iemand van de gemeente, goed gelukt. Het is een prachtig geheel. Als we vanuit het zitgedeelte, omgeven door prachtige bloemen en strak gesnoeide heggen, er doorheen lopen, komen we o.a. langs vier vijvers, een elzenbroekbos(je), een kleine boomgaarde, een moestuin, en een wilde bloementuin. Met dat laatste heeft hij nog wat moeite. Hij wil er graag heel veel soorten in hebben, maar nu overheerst boerenwormkruid te veel en grassen. Het moet nodig verschaald worden, d.w.z. één of twee keer alles maaien en afvoeren, en er meer zandgrond opbrengen. Gerrit Jan: “Er bestaat een lijst met elf honderd soorten die hier na de oorlog

groeiden... misschien zijn er mensen bij de KNNV die me kunnen adviseren...” Gerrit Jan houdt van experimenteren. En als ’t even kan is hij ’s avonds in de tuin bezig. Dieren signaleert hij ook. IJsvogels bijvoorbeeld. In een vijver zaten minstens honderd goudwinden, maar een aalscholver heeft ze er allemaal uitgevist. Nu zijn hond onlangs dood is gegaan springen er ook reeën over de heg.

Waterhuishouding

In de verte, aan de voorkant van zijn huis, zie je de lichtmasten van v.v. De Graafschap op de Vijverberg staan. Dit ligt ook inderdaad veel hoger, zo’n zes meter, dan zijn tuin. Het grondwater stroomde voorheen via slootjes naar De Slinge richting stad, om uiteindelijk in de Oude IJssel uit te komen. Nu de randweg er ligt kan dit niet meer. Daarom worden diverse slootjes gedempt en wordt het water via een omweg en een sluisje iets voorbij zijn huis geleid. Het betekent wel dat de grondwaterstand in zijn tuin ook drastisch (ook in letterlijke zin) verandert. De consequenties voor de natuur moet hij nog afwachten.

Tankstation

Die Oostelijke Randweg kwam al ter sprake toen Gerrit Jan nog een kind was. Met die weg op zich heeft hij geen moeite, maar wél met het benzinstation dat langs die weg, niet ver van zijn huis af, gepland is. “Het pompstation staat dan midden in de natuur.” Het past ook niet, volgens hem, in het bestemmingsplan. Daarom is hij een actiegroep begonnen, waar vooral omwonenden en belanghebbenden deel aan nemen en waarvan hij de woordvoerder is. Inmiddels zijn er al een aantal bijeenkomsten geweest en zijn er diverse gesprekken met het gemeentebestuur gehouden, maar het heeft (nog) niet tot resultaat geleid. Men heeft de weg er al wel voor aangepast, maar er zijn nog geen vergunningen verleend voor de bouw. Mogelijk dat er gerechtelijke procedures volgen. Gerrit Jan schudt zijn hoofd, maar geeft de moed nog niet op.

Webmaster

Nadat Marcel Hendriks lange tijd de website verzorgd heeft, was er een periode dat er niet veel nieuws meer

op te lezen viel. Gelukkig heeft Gerrit Jan dit nu opgepakt. Een aantal dingen heeft hij al vernieuwd of aangevuld. Het wordt mooi... hou het in de gaten. (www.knnv.nl/doetinchem)

Overigens, Gerrit Jan is ook met een website begonnen, in samenwerking met een wethouder van Gemeente Doetinchem, over De Zumpe; niet alleen ons gedeelte, maar het gehele gebied, dat sterk in ontwikkeling is. Ook deze site is nog in aanbouw, maar toch al de moeite waard om te bekijken. (www.natuurgebiedezumpe.nl)

Privé

Gerrit Jan heeft in Groningen farmacie gestudeerd. Plantenkunde was er indertijd nog een belangrijk studieonderdeel van; vooral in geneeskrachtige planten en de werking daarvan heeft hij veel interesse gekregen. Ontegensprekelijk zitten, volgens hem, in veel planten stoffen die een gunstige uitwerking op mensen kunnen hebben. Maar vooral de dosering is het probleem. Hij zegt: “Als je een ‘schoon’ lichaam hebt, zoals bijvoorbeeld indianen kunnen hebben, kunnen plantenaftrekels een gunstig effect hebben; maar als je lange tijd ‘verkeerde’ stoffen gewend bent, bijvoorbeeld koffie, en je gaat opeens over op alleen kruiden, merk je schadelijke effecten.” Derhalve zal Gerrit Jan producten van Vogel of zo niet gauw aanbevelen. Voordat hij in Doetinchem kwam wonen was hij apotheker in Hengelo (Gdl.). (Op 22 nov. geeft hij samen met Hanneke Evers bij NatuurActief een lezing over geneeskrachtige kruiden. zie blz.7) Ervaringen bij IVN heeft Gerrit Jan ook. In Groningen heeft hij de cursus Natuurgids gedaan, met als specialisatie het Waddengebied. En daarna deze cursus ook gevolgd in Apeldoorn, gericht op De Veluwe. Momenteel heeft hij een eigen bedrijf waar hij zich toelegt op het digitaliseren van papieren documenten in de gezondheidszorg. Een voorbeeld is: recepten die niet meer op papier gaan maar via een beveiligd netwerk (een kleine bijdrage aan de verduurzaming van de gezondheidszorg) En hij maakt cursussen in e-learning. Hij werkt in o.a. Doesburg, Culemborg en Bilthoven. Een veelzijdig lid van onze vereniging dus.

Ben Vollmuller

NATUURFLITS

Wie heeft er ook een bijzondere natuurwaarneming?
Maak er een foto van en stuur deze, liefst met
een korte toelichting, naar de redactie.

muskusboktor

Mark Derks

Plasrombout. "Deze libel heb ik gezien in de Middachter-
beek, dichtbij Ellekom. Hij zat op een zandpad met wat
stenen; tussen de beek en het pad lag een overstroomde-
beekrand met riet en kruiden. Een zeldsame soort."
Jettie Assendelft

haft

Theo van den Anker

Hertshooi

Wilma Faber

Zwartsprietdikkopje

Wilma Faber

Grote Keizerlibel zet eieren af

Janrein van Oostrum

AGENDA

Zie voor evt. details:

www.ivn.nl/afdeling/de-oude-ijsselstreek
of www.knnv.nl/doetinchem

september

zo 4, 10.00 - 14.00 u.

Fietsexcursie rondom de Eltenberg
Start: P De Peer, Emmerikseweg 12,
's- Heerenberg

zo 4, 14.00 - 16.00 u.

Libellenexcursie op Engbergen
Start: P kinderboerderij Engbergen,
Ulftseweg 48, Gendringen

zo 4, 14.00 - 16.00 uur

**Wandeleexcursie op
Landgoed 't Zand**
Start: kruispunt Rijnweg/ Venneweg,
Hengelo (Gld.)

za 10, de gehele dag
Open Monumentendag

Diverse locaties. Zie blz 3 en website
en kranten

zo 11, 10.00 - 13.00 u.

**Fietsexcursie door het
Liemerse land (30km)**
Start: Andreaskerk, Kerkstraat 2,
Zevenaar

zo. 11, 8.00 - 14.00 u.

Vogelexcursie
Roozendaalse veld, zie blz. 6

Porseleinzwam

za. 17, 9.30 - 15.00 u.

**Tuinexcursie
naar De Lage Oorsprong, Oosterbeek**
en naar de tuin van Altera, Oosterbeek
zie blz. 16

zo 25, 14.00 - 16.00 u.

**Van de hoed en de rand...
Herfstwandeling**
Start: De Pokkershutte, Loordijk 14 in
Doetinchem

di 27, 19.30 - 22.00 u.

**Natuur Actief op locatie
Bezoekerscentrum Min40Celsius,**
Hoofdstraat 14 in Varsselder
zie blz. 7

oktober

Herfstknutsels, activiteit voor kinderen
Data: Zie de lokale media en onze
website

zo 2, 13.30 - 15.30 u.

**Herfstwandeling over landgoed
Bingerden**
Start: Huize Wielbergen, Mariëndaal-
seweg 21/23 in Angerlo

zo 9, 11.00 - 13.00 u.

Herfstwandeling in de Nevelhorst
Start: Westernboerderij De Baerle,
Baarleweg 4 in Didam

zo 9, 14.00 - 16.00 u.

**Paddenstoelenwandeling
in het Noorderbroek**
Start: Vorentjesbrug, kruispunt Boven
Slinge/Oostelijke Noorderbroekweg,
tussen Westendorp en Heelweg

zo 16: 13.30 - 16.00 u.

**Paddenstoelenwandeling
in de Byvanck**

Start: parkeerplaats wegrerestaurant
De Barrière, Arnhemseweg 19 in Beek

za. 22: 8.00 - 14.00 u.

Vogelexcursie
Bislichlicher Insel, zie blz. 6

zo 23, 10.30 - 12.00u.

Herfstwandeling in de Gimbornhof
Start: haakse bocht in de Guido Ge-
zellestraat in Zevenaar

zo 23, 14.00 - 16.00 u.

Wandeling door de Meuhoek
Start: dorpshuis De Korenaar, Dorps-
straat 85 in Halle

za. 29,

Nacht van de Nacht, zie blz. 6

november

za. 5, 10.00 u.

Natuurwerkdag in De Zumpe

di 22, 20.00 - 22.00 u.

Natuur Actief 20.00 - 22.00 u.
Hotel Ruimzicht, Zeddam
zie blz. 7

**** Controleer voor actuele informa-
tie onze website óf de nieuwsbrief.
Toegangsprijs, locatie, programma
en aanvangstijd kunnen wijzigen.**

Honigzwammen

Elfenbankje

Foto:s Janrein

Indien onbestelbaar retour: Bonifaciusstraat 95, 7009 MS Doetinchem

ANKERSMIT TUINMACHINES SINDEREN

de vakman die houvast biedt!

aaltenseweg 10 - sinderen - T. 0315 - 617 542 - www.ankersmit-tuinmachines.nl

Frans Halsweg 16
7004 AB Doetinchem

0314 334 797
06 533 424 40

info@schilderhansradstake.nl
www.schilderhansradstake.nl

Specialist en ervaren in opwekken en besparen

evo | **ENERGIE**

Zonnepanelen offerte klaar terwijl u wacht in onze showroom.
Werkende zonnepanelen aanwezig.

Geen afspraak nodig.

Volledig ontzorgd.

Persoonlijk.

Snelle service.

Ook op zaterdag geopend tot 16:00 uur.

Maandag tm vrijdag van 09:00 / 17:00 uur open.

☎ 0314-360757 | [f Evo-energiebv](https://www.facebook.com/Evo-energiebv) | [@EvoZonnepanelen](https://www.twitter.com/EvoZonnepanelen)

Zaagmolenpad 2, 7008 AJ Doetinchem.